

γ'. Ἀντικανονικὴ διακοπὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας πρὸ συνοδικῆς κρίσεως

Ἔως τώρα ἐξετάσαμε τὴν διδασκαλίαν τῶν ἁγίων Πατέρων σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα τῆς διακοπῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας μὲ τοὺς αἵρετικούς καὶ σχισματικούς, οἱ ὅποιοι εἴτε ἔπειτα ἀπὸ συνοδική καταδίκη τους εἴτε ἀπὸ δική τους πρωτοβουλία ἀποχωρίζονται καὶ δροῦν ἐκτὸς τοῦ σώματος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Κατωτέρω θὰ ἐξετάσουμε τὴν πατερικὴ διδασκαλίαν γιὰ τὸ ζήτημα τῆς διακοπῆς τῆς κοινωνίας μὲ εὕρισκομένους μέσα στό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας κληρικούς (συνήθως τοὺς ἐκκλησιαστικῶς προϊσταμένους μας), ὅταν αὐτοὶ διαπράττουν κανονικὲς παραβάσεις ἢ διακηρύττουν αἵρετικά φρονήματα. Πῶς ὀφείλουμε δηλαδή νά τοὺς ἀντιμετωπίσουμε ἕως τῆς συνοδικῆς κρίσεώς τους, (ἢ ὁποία θὰ ἀποφανθῇ τελικά, ἐάν θὰ καθαιρεθοῦν καὶ ἀποβληθοῦν ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας), κατὰ τὸ διάστημα ἐπομένως πού αὐτοὶ δροῦν ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας.

Πρῶτοι οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι διὰ τοῦ λα΄ κανόνος τους ἔδωσαν ἀπάντησι στό ἄνωτέρω ζήτημα ὀρίζοντας νά καθαιρῇται ὁ κληρικός, ὁ ὁποῖος λόγῳ προσωπικῶν πταισμάτων ἢ κανονικῶν παραβάσεων τοῦ ἐπισκόπου του θὰ διακόψῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν μαζί του πρὸ τῆς συνοδικῆς κρίσεώς του καὶ «*θυσιαστήριον ἕτερον πῆξει*»³⁸. Καθὼς μάλιστα ὑποστηρίζει ὁ ἱερός Βαλσαμών στὴν ἑρμηνεία τοῦ κανόνος αὐτοῦ, «*κἂν χεῖριστος πάντων ἐστὶν ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ ἱερεὺς, οὐκ ὀφείλει τις ἀποσχίζεσθαι ἐξ αὐτῶν μᾶλλον μὲν οὖν πιστεύειν δι' αὐτοὺς ἀγιάζεσθαι*»³⁹.

Ἀκολουθώντας τὴν παράδοσι τῶν ἁγίων Ἀποστόλων οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας συνέταξαν καὶ ἄλλους ἱεροὺς κανόνες, διὰ τῶν ὁποίων ἀπαγόρευαν καὶ αὐτοὶ μὲ τὴν σειρά τους τὴν ἀπόσχισι τῶν κληρικῶν ἀπὸ τοὺς ἐπισκόπους τους. Ἔτσι, ὁ ε΄ κανὼν τῆς Συνόδου τῆς Ἀντιοχείας προστάσσει ὅτι, ὅποιος κληρικός «*καταφρονήσας τοῦ ἰδίου Ἐπισκόπου, ἀφώρισεν ἑαυτὸν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἰδίᾳ συνήγαγε, καὶ θυσιαστήριον ἔπηξε... τοῦτον καθαιρεῖσθαι παντελῶς*»⁴⁰.

³⁸ P.G.137, 96C.

³⁹ Ἑρμηνεία στὸν λα΄ ἀποστολικὸ κανόνα, P.G.137, 97C.

⁴⁰ P.G.137, 1293BC.

Παρόμοια διδάσκουν ὁ ιη' τῆς Δ' καί ὁ λδ' τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς, ἐνῶ ὁ στ' τῆς ἐν Γάγγρα καί οἱ ι', ια' τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου ἐπιβάλλουν αὐστηρότερη ποινή. Ὅποιος δηλαδή κληρικός «ἐκ τῆς τοῦ ἰδίου Ἐπισκόπου κοινωνίας ἑαυτὸν χωρίσῃ, καί παρὰ μίαν μετὰ τινων σχίσμα ποιῶν, ἀγίασμα τῷ Θεῷ προσενέγκῃ, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα λογισθήσεται»⁴¹.

Συνδυάζοντας τοὺς ἀνωτέρω κανόνες ὁ ἱερός Βαλσαμῶν παρατηρεῖ: «Πρῶτον μὲν γάρ κατὰ τὸν (λα') ἀποστολικὸν κανόνα οἱ σχισματικοὶ παραγγελθήσονται τοῦ κακοῦ ἀποσχέσθαι· καί μὴ πεισθέντες, καθαιρεθήσονται ἢ ἀφορισθήσονται· εἰ δέ καί οὕτω τῇ φυσιότητι, τουτέστι τῇ κενοδοξίᾳ καί τῇ ἀνηκοῖᾳ, ἐμμένουσιν, ἀναθέματι καθυποβληθήσονται (κατὰ τοὺς κανόνες τῆς Καρθαγένης), ὡς σεσηπότα μέλη ἐκ τοῦ ὑγιαίνοντος σώματος τῆς Ἐκκλησίας ἐκκοπέντες»⁴².

δ'. Ἐπιτρεπτή διακοπή τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας πρό συνοδικῆς κρίσεως

Οἱ διαταγές τῶν ἁγίων Πατέρων γιὰ τό ζήτημα τῆς διακοπῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας μέ τοὺς ἐπισκόπους μας εἶναι, ὅπως εἶδαμε, πολύ αὐστηρές. Παρά ταῦτα ὁ λα' ἀποστολικὸς κανὼν καθώριζε δύο ἐξαιρετικές περιπτώσεις, κατὰ τίς ὁποῖες ἐπιτρέπεται ἡ ἀπόσχισις τῶν κληρικῶν ἀπὸ τοὺς ἐκκλησιαστικῶς προϋσταμένους τους. Συγκεκριμένα ὁ κληρικός δέν τιμωρεῖται, ὅταν ὁ ἐπίσκοπός του σφάλλει ἐν «εὐσεβείᾳ καί δικαιοσύνῃ», εἶναι δηλαδή «αἵρετικός ἢ ἄδικος»⁴³. Κατὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ ἱεροῦ Βαλσαμῶνος, ὁ κανὼν διορίζει «ἀκινδύνως ἀποσχίζειν τοὺς κληρικούς ἀπὸ τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν, καταγινώσκοντας τούτων ὡς ἀσεβούντων καί ἀδικούντων»⁴⁴ ἢ, γιὰ νά χρησιμοποιοῦμε τὴν ἔκφρασι τοῦ ἱεροῦ Ζωναρά, «ὡς περὶ τὴν εὐσέβειαν σφαλλομένων» ἢ «ὡς ἄλλο τι ποιούντων παρὰ τό καθῆκον καί τό δίκαιον»⁴⁵.

⁴¹ P.G.138, 56B.

⁴² Ἐρμηνεία στὸν ι' κανόνα τῆς Καρθαγένης, P.G.138, 53BC.

⁴³ Ὁσίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου, Πηδάλιον, σελ. 33.

⁴⁴ P.G.137, 97C.

⁴⁵ P.G.137, 100B.

Ὅφείλουμε νά ὁμολογήσουμε, ὅτι τόσο ἡ διατύπωσις τοῦ σχετικοῦ κανόνος ὅσο καί οἱ ἐρμηνεῖες τῶν κανονολόγων δημιουργοῦν εὐλογες ἀπορίες. Ποιά δηλαδή ἀκριβῶς εἶναι τὰ παραπτώματα ἐκεῖνα τοῦ ἐπισκόπου, ἔνεκα τῶν ὁποίων δικαιολογεῖται ἡ ἀπεΐθεια καί ἡ ἀπόσχισις τῶν κληρικῶν τους; Ὅπως εἶδαμε, ὁ κανὼν ἐπιτρέπει τὴν ἀπόσχισι, σέ περίπτωσι πού ὁ ἐπίσκοπος εἶναι αἰρετικός. Τό ἀδίκημα τῆς αἵρέσεως εἶναι βέβαια κάτι τό σαφές.

Ὁ κανὼν ὅμως ἐπιτρέπει τὴν ἀπόσχισι καί σέ περιπτώσεις, πού ὁ ἐπίσκοπος διαπράττει ἀδικίες ἢ «παρά τό καθῆκον καί τό δίκαιον» πράξεις. Οἱ τελευταῖες φράσεις εἶναι ὄχι μόνο ἀσαφεῖς, ἀλλὰ ἐπιπλέον καί ἀντιφατικές πρὸς τὴν ἅποψι, ὅτι «οὐκ ὀφείλει τις ἀποσχίζεσθαι» ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπό του «κἂν χεῖριστος πάντων ἐστίν»⁴⁶. Ἐπιτρέπεται δηλαδή ἡ ἀπόσχισις ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο λόγῳ ὁποιασδήποτε ἀδικίης ἢ παράνομης πράξεώς του; Ἐάν ὅμως γίνῃ ἀποδεκτὴ μία τέτοια ἐρμηνεία, τίθεται, πιστεύουμε, σέ κίνδυνο ὄχι μόνο ἡ ἐνότης, ἀλλὰ καί αὐτὴ ἡ ὕπαρξις τῆς Ἐκκλησίας, καθὼς οἱ διασπάσεις στό σῶμα τῆς θά εἶναι τόσο πολλές ὅσο καί οἱ ἀδικίες τῶν ἀνά τὸν κόσμον ἐπισκόπων. Κἀντί τέτοιο ἔχει ἄλλωστε ἤδη συμβεῖ στους Διαμαρτυρομένους, τῶν ὁποίων οἱ διασπασμένες ὁμολογίες εἶναι πλέον ἀμέτρητες.

Τὴν ἀσάφεια τοῦ λα΄ ἀποστολικοῦ κανόνος διέλυσε ἡ Πρωτοδευτέρα (ΑΒ΄) Σύνοδος τοῦ ἁγίου Φωτίου (861), ἡ ὁποία καθώρισε μέ ἀκρίβεια, ὅτι τό μοναδικό ἀδίκημα τοῦ ἐπισκόπου, ἔνεκα τοῦ ὁποίου ἐπιτρέπεται ἡ ἀπόσχισις τῶν κληρικῶν του, εἶναι ἡ φανερὴ διακήρυξις κάποιας αἵρέσεως. Πρὶν δοῦμε τὴν προῖστορία καί τίς ἀποφάσεις τῆς ΑΒ΄ Συνόδου, θά ἀναφέρουμε καί μία ἀπλή, προσωπικὴ μας ἐρμηνεία στὸν λα΄ ἀποστολικὸ κανόνα, ἡ ὁποία φυσικὰ εἶναι ἀπολύτως σύμφωνη μέ τὴν ἐρμηνεία τῆς ἀνωτέρω Συνόδου.

Οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι χρησιμοποιοῦσαν ὀρισμένες φορές στὶς Ἐπιστολές τους (Β΄ Πέτ. β΄, 13) τὸν ὅρο «ἀδικία» ἐννοώντας τὴν «αἵρεσι», ἐπεὶδὴ αὐτὴ λέγεται καί «ἀδικία διὰ τί ἀδικεῖ καὶ παραβαίνει τὴν τοῦ Θεοῦ ἀλήθειαν»⁴⁷. Ἐρμηνεύοντας λοιπὸν βάσει τῶν ἀνωτέρω

⁴⁶ Θεοδώρου Βαλσαμῶνος, Ἐρμηνεία στὸν λα΄ ἀποστολικὸ κανόνα, Ρ.Γ.137, 97C.

⁴⁷ Ὁσίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου, Ἐρμηνεία εἰς τὰς Καθολικὰς Ἐπιστολάς, σελ. 179.

τὴν λέξι «δικαιοσύνη» ὡς εὐσέβεια θὰ μπορούσαμε νά ἰσχυρισθοῦμε, ὅτι οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι μέ τόν ὄρο «εὐσεβεία καί δικαιοσύνη» ἐννοοῦν μόνο τὴν ὀρθή πίστι. Σύμφωνα μέ τὴν ἐρμηνεία αὐτή, ἡ λέξις «δικαιοσύνη» στόν ἀποστολικό κανόνα ἔχει ἐμφατικό σκοπό, τόν ὑπερτονισμό δηλαδή τῆς εὐσεβείας, τῆς ὀρθῆς πίστεως, ἡ ὁποία εἶναι ἡ μεγίστη ἀρετή⁴⁸, καί τῆς ὁποίας ἡ ἀθέτησις θὰ ἀποτελοῦσε εὐλογη αἰτία γιά διακοπή τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας.